

rildi, üç ay sonra da azledildi. Son olarak I. Mustafa'nın saltanatı zamanında (1622-1623) bir yıl daha nişancılık görevini üstlendi. Bu görevi yakın arkadaşı olan Şeyhülislâm Zekeriyâzâde Yahyâ Efendi vasiyetiyle elde etmiş olmalıdır. Okçuzâde vefatına kadar mâzûliyet hayatı yaşadı. Uzun mâzûliyet yıllarının Hoca Sâdeddin Efendi'nin oğullarının şeyhülislâmlık makamında bulunduğu dönemlere rastlaması bu aileyle rekabet içinde olan karşı gruba men-subiyetine dayandırılır. Okçuzâde Mehmed döneminin önde gelen münşilerinden biriydi ve Atâî'ye göre Tâcizâde Ca'fer Çelebi'den sonra en tanınmıştı. İlk şiirlerinde "Zeynî" mahlasını kullanmış, ardından bunun yaygın bir mahlas olmasından dolayı "Şâhî" mahlasını seçmiştir. Esas şöhretini münşî olarak kazanan Okçuzâde'nin mektuplarının çoğu Şeyhülislâm Yahyâ Efendi için 1630 civarında derlenen *Münşeât Mecmuası* içerisinde yer almaktadır.

Eserleri. 1. *Münşeâtü'l-inşâ*. 1038 (1629) yılı civarında yazılan eser on ikisi resmî olmak üzere yaklaşık seksen mektuptan oluşmaktadır. Resmî yazışmalar İran Şahı Abbas'a gönderilen I. Mustafa ve IV. Murad'ın cülûslarına dair mektuplardır. Kitabın müellif nüshası olduğu tahmin edilen 1039 (1629-30) tarihli nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (TY, nr. 3105). Eserin önemli özelliklerinden biri de Okçuzâde ile ilgili otobiyografik bilgi içermesinin yanı sıra müellifin dönemin uygulamalarıyla ilgili görüşlerine yer vermesi ve Hasancanzâdeler diye de anılan Hocaâzâde ailesinin siyasi işlere karışmasını eleştirmesidir. 2. *Ahse-nü'l-hadîs*. Ağır bir dille yazılmış olan eser manzum tasavvufî şerhler ve hikâyelerle zenginleştirilmiş kırk hadis tercümesidir. Birçok yazması bulunan eser basılmış olup (İstanbul 1313), ayrıca manzum kısmı kırk âyet tercümesiyle birlikte *en-Nazmü'l-mübîn fi âyâtî'l-erbaîn ve ahse-nü'l-hadîs fi'l-ehâdîs-i'l-erbaîn* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul, ts.). 3. *en-Nazmü'l-mübîn fi âyâtî'l-erbaîn*. Bu eserde âyetlerin tercümesi manzum, şerhleri mensur olarak verilmiştir (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 75/2). 4. *Tuhfetü's-salât*. Hüseyin Vâiz-i Kâşîff'nin aynı adlı eserinin 1021 (1612) yılında tamamlanmış çevirisidir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 97). Bunların dışında bazı kanunnâme mecmualarında Okçuzâde tarafından tamamlandığını belirten notlar vardır (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 96, 100). Bazı kanunnâmeler doğrudan ona atfedilir. Şâhî

mahlasıyla yazdığı şiirlerine bazı tezkirelerde rastlanır.

BİBLİYOGRAFYA :

Okçuzâde Mehmed Şâhî, *Münşeâtü'l-inşâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 3105, vr. 1^b-8^b; Selânikî, *Târih* (İpsirli), II, 650, 655, 705, 719, 739, 808, 848, 856; Kinalızâde, *Tezkire*, I, 514-515; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, II, 730-731; Riyâzî, *Riyâzü's-suarâ*, TSMK, Hazine, nr. 1276, vr. 53^a-b; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 127-128; *Sefinetü'r-rüesâ*, s. 23-25; *Sicill-i Osmânî*, IV, 153; *Osmanlı Müellifleri*, II, 78-79; Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1954, s. 218-222; C. Woodhead, "Ottoman İnşa and the Art of letter-Writing: Influences upon the Career of the Nişancı and Prose Stylist Okçuzade (d. 1630)", *OA*, VII-VIII (1988), s. 143-159; a.mlf., "Okçu-zâde", *EP* (İng.), VIII, 164; Ahmet Sevgi, "Okçu-zade'nin Manzum Kırk Ayet Tercümesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, Konya 1994, s. 145-155; Âlim Yıldız, "Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahse-nü'l-Hadîs", *DCİFD*, sy. 7 (2003), s. 91-124.

CHRISTINE WOODHEAD

OKDAY, Ahmed Tevfik

(bk. AHMED TEVFIK PAŞA).

OKİÇ, Muhammed Tayyib (1902-1977)

Bosna-Hersekli âlim.

1 Aralık 1902'de Bosna'nın Tuzla sancağı Gračanitsa kasabasında doğdu. Babası, İstanbul medreselerinde tahsil görmüş Bosna-Hersek reisülulemâ muavini Yayçalı (Yaytse) Mehmed Tefvik Efendi, annesi Hasibe Hanım'dır. Okıç sekiz yaşına kadar Gračanitsa'da kaldı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i işgaliyle başlayan on yıllık direnişin sonunda müslümanlar din ve vakıf işlerinde muhtariyet elde edince Kaptan Medresesi müderrisi ve müdürü olan babası Meşihat-i İslâmiyye üyeliği ve reisülulemâ muavinliği göreviyle Saraybosna'ya tayin edildi. Muhammed Tayyib Saraybosna'da başladığı ilk eğitiminden sonra modern bir ilâhiyat fakültesi olan Okruzna Medresesi'nden (1920) ve İslâm Hukuku ve İlâhiyat Mektebi'nden (1925) mezun oldu. Zagreb Üniversitesi'nde Latin dili ve edebiyatı im-tihanlarını vererek oradan da diploma aldı (1926). Ardından aynı üniversitenin Hukuk Fakültesi'nde başladığı öğrenimini Belgrad Hukuk Fakültesi'nde tamamladı (1930). Kısa bir süre Saraybosna Erkek Lisesi'nde, iki yıl da Şer'î Lise'de öğretmenlik yaptı. 1927'den itibaren dört yıl süreyle Paris'te öğrenimini sürdürerek Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden lisans (1929),

Şark Dilleri Okulu'ndan Arap, Türk (1928) ve Fars dili ve edebiyatı (1930) diplomaları aldı; Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde "Hasan Kâfi de Bosnie, sa vie et ses oeuvres, avec la traduction de son ouvrage Nizâmu'l-Ulemâ" adlı doktora tezini tamamladı (1931). Ancak talebelerinden Mehmet S. Hatiboğlu'nun bildirdiğine göre bu sırada babasının âniden rahatsızlanması üzerine Saraybosna'ya dönmek zorunda kaldı ve tezini yayımlayamadığı için doktor unvanını kullanamadı. Paris'te tezinin bulunduğu bina II. Dünya Savaşı yıllarında zarar gördüğü için tezine bir daha ulaşamadı. Okıç, bir süre Tunus Zeytûne Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ihtisas yaptı. Belgrad Üniversitesi'nde kazandığı öğretim üyeliği yerlilik imtihanının ardından kendisine şarkiyat, Yugoslav tarihi, Sırp-Hırvat dili ve edebiyatı tarihi alanlarında profesörlük unvanı verildi (1939) ve bu üniversitede hocalık yaptı. Okıç'ın Saraybosna'daki hocaları arasında Seyfullah Efendi (Proho), Abdullah Aynî Buşatlıç, Muhammed Emin Dizdar; Paris'teki hocaları arasında Maurice Gaudefroy-Demombynes, William Marçais, Louis Massignon, Vladimir Minorsky, Mirza Muhammed Han Kazvinî, Henri Massé; Tunus'taki hocaları arasında da Muhammed Tâhir İbn Âşûr, Muâviye et-Temîmî, Muhammed el-Arabî el-Kebâdî ve Mustafa Zemerlî'nin adları zikredilebilir. Okıç Alman Türkologu Gotthard Jaeschke ile yakın dostluk kurmuş, ölümüne kadar kendisiyle yazışmaları devam etmiştir. Asistanlarından Talat Koçyigit, İsmail Cerrahoğlu, Mehmet S. Hatiboğlu ve Süleyman Ateş ile Abdülkadir Şener ve M. Esad Coşan kendisinden en çok faydalanan talebelerinden bazılarıdır.

Hukuk ve edebiyat alanındaki ihtisası dışında hadis, tefsir ve İslâm tarihi dersleri veren Okıç, Boşnakça ve diğer Slav dilleri yanında Latince, Lehçe ve Çekçe, Arapça, Türkçe, Fransızca, Almanca ve okuyup anlayacak düzeyde İngilizce, İtalyanca ve Farsça bilirdi. 1934-1941 yılları arasında Üsküp'teki Kral I. Aleksandr Büyük Medresesi'nde hadis ve tefsir okuttu. II. Dünya Savaşı esnasında (1941) Üsküp'ten Saraybosna'ya gitti. Bir buçuk yıla yakın bir süre Türkiye'nin Belgrad elçiliğinde sekreterlik ve mütercimlik yaptı. Türkiye'nin Hitler Almanyası'na savaş ilân etmesi üzerine (1945) diğer elçilik çalışanlarıyla birlikte sekiz ay süreyle Almanya'da esir olarak kaldı. 10 Nisan 1945 tarihinde Almanya'dan Türkiye'ye geçti. Beş yıl boyunca

Muhammed Tayyib Okîç'in Saraybosna'daki mezarı

İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde araştırmalar yaptı ve bazı özel kurumlarda çalıştı. 6 Mart 1950 tarihinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde sözleşmeli profesör olarak göreve başladı ve Ankara Üniversitesi Senatosu kendisine hadis-te profesörlük unvanı verdi. Fakültede Temel İslâm Bilimleri başkanlığına getirilen Okîç hadis ve tefsir bölümlerini kurdu. 1968-1969 ders yılı sonuna kadar bu görevlerine devam etti. 1964-1965 ders yılından itibaren 1971'e kadar on beş günde bir gidip gelmek suretiyle Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde, 1973-1977 yıllarında Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hocalık yaptı.

M. Tayyib Okîç, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki görevi sözleşmeye aykırı şekilde feshedilince 1971-1973 yılları arasında sıkıntılı bir dönem geçirdi. Bu sırada dostları ve sevenlerinin desteğiyle çalışmalarını sürdürebildi. Tito rejimi tarafından Yugoslavya'ya girişi yasaklandığı için Türkiye'ye geldikten sonra bir daha memleketine dönemedi. Bazı sebepler yüzünden Türk vatandaşlığına da geçmeyen Okîç, Türkiye'de otuz yılı aşkın bir süre "vatansız" statüsünde yaşadı.

Hiç evlenmeyen M. Tayyib Okîç 9 Mart 1977'de Erzurum'da vefat etti. Yugoslavya sefaretiden güçlükle izin alınarak isteği doğrultusunda Saraybosna'ya defnedildi. Vasiyeti üzerine kitapları Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ne satılarak borçları ödendi; yayımlanmamış bazı çalışmaları ve özel evrakı Mehmet S. Hatiboğlu'na verildi. Okîç pek çok uluslararası bilimsel kuruluşun üyesiydi. Saraybosna'daki Sırp-Hırvat Dili ve Edebiyatı Cemiyeti, Viyana'daki Islamischer Kulturbund, Paris'te bulunan müsteşrikler cemiyeti Société Asiatique, Londra'da

ki Royal Asiatic Society üye olduğu kuruluşlar arasındaydı. Uluslararası kongrelerde sunduğu tebliğler onun ilim dünyasında tanınmasını sağlamıştır.

Eserleri. On dokuz yaşında Saraybosna'da bir gazetede ilk şiirlerini yayımlayan Okîç bazı Arapça şiirleri Boşnakça'ya tercüme etmiş ve hikâyeler yazmış, bu tür yazılarında zaman zaman "Şuvey'ir" ve "İbn Tefvik" takma adlarını kullanmıştır (Okîç'in bu dönemdeki çeviri şiirleri için bk. *Enciklopedija Jugoslavije*, I, 151). 1. *Islamska Tradicija* (Saraybosna 1936, 1982). Hadis ilmiyle ilgili bir çalışmadır. 2. *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler* (İstanbul 1959). 3. *Kur'an-ı Kerim'in Üslûb ve Kıratı* (Ankara 1963). 4. *İslâmiyet'te Kadın Öğretimi* (Ankara 1981). 5. *Tefsir ve Hadis Usûlünün Bazı Meseleleri* (İstanbul 1995). Okîç'in Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okuttuğu hadis ve tefsir dersi notları "Hadis Ders Notları" (Ankara 1965) ve "Yüksek İslâm Enstitüsü Tefsir Notları" (Konya 1966) adıyla taksir edilmiş, Hayati Yılmaz bu notları birleştirerek yukarıdaki isimle yayımlamıştır. Tayyib Okîç'in doktora tezinin birinci kısmı Bosnalı Hasan Kâfi'nin biyografisinden, ikinci kısmı *Nizâmü'l-'ulemâ'* adlı eserinin notlarla Fransızca'ya çevirisinden ibarettir. Daha sonra Okîç eserin Arapça tenkitli neşrini hazırlayıp Kahire'deki Mektebetü Hancı'ye göndermiş, ancak kitap basılmadığı gibi kaybolduğu gerekçesiyle geri verilmiştir. Tayyib Okîç, Türkiye'ye gitmeden önce Boşnakça olarak *Legenda o Prvom Turskom Kralju* (Saraybosna 1935), *Jedan nas Zaboravljeni Istoričar XVIII. veka* (Saraybosna 1938) gibi eserler de yayımlamıştır (Boşnakça diğer çalışmaları için bk. İsmail Balıç, VII/1-2 [1978], s. 330-336). **Makaleleri:** "Orjentalistika u Jugoslaviji" (Pregled, Saraybosna, Temmuz-Ağustos 1934, s. 407-415 ve bir özeti *Spriski Književni Glasnik*, XLIII/5 [Belgrad 1934], s. 389-391, makalede Yugoslavya'daki şarkiyat çalışmalarının kısa tarihçesi ele alınmaktadır); "Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva" (*AÜİFD*, I/1 [1952], s. 48-58); Yusuf Ziya Yörükân'ın bu makaleyi eleştirmesi üzerine (*AÜİFD*, I/1, s. 48-58) yazdığı "Bir Tenkidin Tenkidi" (*AÜİFD*, II/2-3 [1953], s. 219-290); "İslâmiyet'te İlk Nüfus Sayımı" (*AÜİFD*, VII/1 [1969], s. 11-20); "Ahidlerin Yerine Getirilmesi" (*T.C. Diyanet İşleri Reisliği 1960 Yıllığı*, Ankara 1960, s. 15-23); "Şemsu'l-E'imme es-Sarahsi'nin *Şarhu's-Siyari'l-kabir*'inin Türkçe Tercümesi ve Mütercim Mehmed Münib Ayıntabi'nin Diğer Eserleri" (900.

Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukukcusu Şemsu'l-E'imme es-Sarahsi Armağanı, Ankara 1965, s. 27-42); "Hadiste Tercüman" (*AÜİFD*, XIV/1 [1966], s. 27-52); "Hz. Peygamber Döneminde Kur'an-ı Kerim Öğretimi" (*Hakses Dergisi*, III [Ankara 1967], s. 8-9); "Gazi Husrev Beğ ve Onun Saraybosna'daki Camiine Bir Minare Daha İlâve Edilmesine Dair Bir Vesika" (*Necatî Lugal Armağanı*, Ankara 1968, s. 463-499); "Kur'an-ı Kerim'i Taklid Teşebbüsleri" (*Diyanet Dergisi*, X/104-105 [Şubat-Mart 1971], s. 7-13); "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri" (*Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, sy. 1 [1975], s. 17-78). **Tebliğleri:** "Quelques documents inédits concernant les hamzavites" (*Proceedings of the Twenty Second Congress of Orientalists Held in Istanbul, 15-22 Eylül 1921*, Leiden 1957, II, 279-286); "Les Kristians (Bogomiles) de Bosnie (Cahier d'Etudes Cathares, Arques 1964, XIV e année IIe série, nr. 26, s. 3-6); "Les Kristians (Bogomiles Parfaits) de Bosnie d'après des documents turcs inédits" (*Südost-Forschungen*, München 1960); Türk Tarih Kongresi'nde 1956 yılında sunduğu "Osmanlı Devrinde Balkanlardaki İhtidalarla İlgili Bazı Vesikalar" başlıklı tebliği. Ayrıca *İslâm Ansiklopedisi*'nde ve *Türk Ansiklopedisi*'nde maddeleri ve çeşitli dergilerde yazıları yayımlanmıştır. Okîç'in bunlardan başka tamamlamadığı çalışmaları da bulunmaktadır. Osmanlı idaresi döneminde Yugoslavya'da yaşamış şahısların biyografisine, çeşitli binalara, Yugoslavya'daki Türkçe, Farsça, Arapça kitaplarla dair çalışmalar yapmış, yine bu bölgede neşredilmiş Türkçe kitap, gazete ve dergilerle Türkçe'den yapılmış çevirilerin bibliyografyasını toplamıştır. Öte yandan Türkiye'de gömülü Bosnalı müslümanlar ve mezar kitâbeleri, Bosna müslümanları tarafından inşa ettirilen âbideler, İstanbul kütüphanelerindeki Bosnalı müelliflere ait yazma eserler, Türkiye arşivlerinde Bosna-Hersek ile ilgili arşiv malzemeleri ve mahiyeti gibi konuları da araştırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Prof. Muhammed Tayyib Okîç'in Hayatı ve Eserleri, Ankara 1969 (*AÜ İlahiyat Fakültesi 1968-1969 Albümü*'nden ayrı basım); M. Tayyib Okîç, "Önsöz", *AÜ İlahiyat Fakültesi 1968-1969 Albümü*, Ankara 1969, s. 17-18; a.mlf., "Fakültemizin Yirminci Kuruluş Yıldönümü Vesilesiyle", a.e., s. 41-44; a.mlf., "Hadis", *TA*, XVIII, 298-300; "Prof. Muhammed Tayyib Okîç", *Konya Yüksek İslâm Enstitüsü Yıllığı*, Konya 1969-70, s. 10-14; Veli Ertan - Hasan Küçük, *Cumhuriyet Devri Din Eğitimi, Din Müesseseleri ve Din Âlimleri*, İstanbul 1976, s. 120-129; İsmail Cer-

rahoğlu, "Prof. Muhammed Tayyib Okîç'in İlmî Çalışmaları ve Eserleri", *Prof. M. Tayyib Okîç Armağanı*, Ankara 1978, s. XIII-XXVIII; a.mlf., "Eşsiz İnsan Kıymetli Hoca Prof. M. Tayyib Okîç'i Kaybettik", *İİFD*, II (1977), s. 1-5; "Prof. Dr. M. Tayyib Okîç Hocamızı Kaybettik", *Talebe*, sy. 5-6, Erzurum 1977, s. 1, 5; Süleyman Ateş, "Prof. M. Tayyib Okîç", *Diyanet Gazetesi*, sy. 162, Ankara 1977, s. 1, 14; Ramazan Ayvalı, "Büyük Din Âlimi Hocamız Prof. M. Tayyib Okîç", a.e., s. 8-9, 15; İsmail Balıç, "M. Tayyib Okîç (1902-1977)", *İİFD*, VII/1-2 (1978), s. 330-336; Süleyman Tülüçü, "Merhum Prof. M. Tayyib Okîç'in Eserleri Üzerine", *EAÜİFD*, V (1982), s. 253-257; Mahmud Traljić, "(In Memoriam) Muhamed Tajib Okîç", *Anali GHB*, VII-VIII (1982), s. 275-277; Hazim Šabanović, "Arapî i Južni Sloveni", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1955, I, 151.

İBRAHİM HATİBOĞLU

OKKA

Bir Osmanlı ağırlık ölçüsü birimi.

Okıyye, vukıyye, vakıyye veya kısaca **kıyye** ve **hokka** isimleriyle de anılan **okkanın** Arapça'da etimolojisi yapılamayan **ukıyye**-den veya Grekçe'de "ağırlık, yük" anlamındaki ödünç kelime **ougkoston** (Arndt – Gingrich, s. 553) geldiği ileri sürülür (Fâhûrî – Havvâm, s. 180). Aslen Etrüskçe'ye dayandırılan "on ikide bir" mânasındaki Latince **uncianın** da (Lewis – Short, s. 1929) bunlarla ilişkisi kurulabilir. Kelimenin Türkçe "on iki" sayısından geldiği ve çeşitli diller üzerinden muhtelif telaffuz şekilleriyle tekrar Osmanlıca'ya geçtiği de düşünülebilir. Çünkü uncia / ukıyye libranın / rıtlın on ikide biridir (ayrıca bk. UKIYYE).

Kaynakların verdiği bilgilerden Osmanlı tarihi boyunca değişik mekân ve zamanlarda farklı okkaların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Meselâ 907 (1502) yılına ait Edirne İhtisab Kanunnâmesi'nde sade yağ ölçümünde kullanılan önkenin 600 dirhem olduğu kaydedilmektedir (Beldiceanu, s. 254; Akgündüz, II, 390). Bunun 600 dirhemlik menne denk geldiği düşünülebilir (bk. MEN). 935 (1528) tarihli Aydın Livâsı Kanunnâmesi'ne göre vukıyye 300 dirheme eşittir (Barkan, s. 10; Akgündüz, II, 157). 14 Aralık 1593 tarihli hükümde İzmir ve civarında kullanılan 300 dirhemlik okka yerine 400 dirhemliğin kullanılması emredilmiştir (Emecen, s. 204, 225). 949 (1542) yılına ait Bağdat Eyaleti Kanunnâmesi'nde okkanın karşılığı 400 dirhemdir (Akgündüz, V, 185). 989'da (1581) çıkarılan Yağcılar Kanunu'nda yağın vukıyyesi 400 dirhem olarak kaydedilmiştir (Barkan, s. 245).

XVI-XVII. yüzyıllarda Macaristan'da kullanılan 400 dirhemlik Osmanlı okkaları için

1259,2 gr. ve 1281 gr. olmak üzere iki değer verilmektedir (Feher, III, 213). P. G. İnciciyan XVIII. yüzyılın sonunda okkanın Van'da 460-470, Beyazıt ile Hoy'da 700 ve Basra'da 550 dirheme denk düştüğünü kaydetmekte, fakat hemen ardından Basra ve İstanbul okkalarının oranını 100:142 şeklinde vermektedir. Dolayısıyla Basra okkası ($142 \times 400 \div 100 = 568$ dirhem =) 1821,7819 gr. demektir ki bu da 570 dirhemlik rıtlı çağrıştırmaktadır. Sultan Abdülaziz devri sadrazamlarından Ahmed Esad Paşa'nın kongre için hazırlamış olduğu tablodan Hicaz, Şam, Siirt, Giresun, Te-kirdağ, Edirne, Yanya, Filibe, İslimye gibi yerlerde 400 dirhemlik okkanın kullanıldığı anlaşılmaktadır (SA, III, 1563, 1564, 1569, 1570, 1572, 1573).

Standart okka için kaynaklardan şu eşitlik elde edilmektedir: 1 okka = 4 lidre = 6 ukıyye = 40 şer'î ukıyye = 266 $\frac{2}{3}$ miskal = 400 dirhem. III. Selim zamanında Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'da ikinci halife olarak görev yapan İbrâhim Edhem Paşa, kurumun başhocalarından Hüseyin Rıfkı Tamânî'nin 1794'te eski Paris libresiyle okka arasındaki karşılaştırmadan elde ettiği orantılardan yararlanarak okkanın metrik karşılığını 1,288172 kg. hesaplamaktadır. Kimyager Derviş Mehmed Emin Paşa ise 1864 yılında kıyyenin 1,3016 kiloya denk geldiğini kaydetmektedir. Halbuki Mehmed Emin Paşa aracılığı ile 25 Ekim 1841 tarihinde Paris'te yaptırılan ölçüm sonucu Osmanlı arşını 75,7738 cm., bunun küpünün aldığı saf suyun ağırlığının okka cinsinden belirlenerek metrik sisteme çevrilmesi sonucunda da okkanın değeri 1282,945 gr. olarak hesaplanmıştır (Günergun, II [1998], s. 39, 40). Nitekim 20 Cemâziyelâ-hir 1286 (26 Eylül 1869) tarihli kanunnâmeye göre eski okkanın karşılığı için aynı değer verilirken 1 kıyye-i a'sârî veya kıyye-i cedîde = 1 kilogram = 1000 dirhem a'sârî olmak üzere metrik sistemdeki yeni okka değeri belirtilmektedir (*Règlement*, s. 2, 5). 1298 (1881) kararnameyle kıyye-i a'sârî yerine yeni okka tabiri benimsenerek 1000 yeni dirheme eşitlenmiştir.

Garı Kürkman'ın araştırmalarına göre çeşitli müzelerin koleksiyonlarında korunan bazı okkaların ait oldukları dönemler ve gramajları şöyledir: I. Selim 1225; IV. Murad 1215,2; IV. Mehmed 1230; III. Mustafa 1278,45 ve 1280; III. Selim 1240,6; II. Mahmud 1250, 1261,55 ve 1265 (halbuki 2,5 ve 5 okkalıkların birim ağırlığı 1280 gr.); Abdülmecid 1257,01; Abdülaziz 1282; II. Abdülhamid 1265,25, 1285, 1287 ve 1298,15; V. Mehmed 1283,67 ve 1294.

Bunların dışında dönemleri kesin belli olmayan 1150, 1165,2, 1170, 1194,44, 1200, 1234,45, 1248, 1250, 1260, 1264, 1280,5 (iki okkalığın birim ağırlığı), 1283,574 (beş okkalığın birim ağırlığı) ve 1305 gramlık okkalara da yer verilmektedir (*Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, s. 66-67, 70, 82-83, 89, 249, 257, 269, 270, 296, 313, 317-318; *Osmanlılarda Ölçü ve Tartılar*, s. 21, 33, 36, 46, 60, 65, 69).

Fransa Ticaret Odası bülteninde kaydedilen bilgilere ve Osmanlı Düyn-ı Umûmiyye İdaresi verilerine dayanan G. Young, 1890'larda standart okka dışında kullanılan diğer bazı okkalar için şu değerleri vermektedir: Adana'da 1212 gr., el-Cezîre'de (büyük okka) 2,5 okka = 3,21 kg., İzmir'de 380 dirhem = 1219 gr., Cidde'de (Mısır okkası) 1050 gr., Arnavutluk'ta (Venedik kantar okkası) 1412 gr. (*Corps de droit ottoman*, IV, 368). Ayrıca 1870'lerde Zaho okkası 480 dirheme denkti (Sachau, s. 468).

Kenneth M. Cuno'ya göre XVIII. yüzyılın sonlarında Mısır'da okka / vukka 1,554 kg. çekerd. 1820-1830'lar arasında 2,75 Kahire rıtlı ($396 \div 144$) – 2 ş Kahire rıtlı ($400 \div 144$) veya 396 – 400 dirhem civarındayken 1835'te standartlaştırılmıştır. Alfred von Kremer, 1850'lerde Mısır okkasının metrik karşılığını 1,25 kg. (= $400 \times 3,125$ gr.) olarak verirken astronomi âlimi Mahmud Bey yirmi yıl kadar sonra dirhemi 3,0898 gr. kabul etmek suretiyle 1235,92 gramlık biraz daha küçük bir değer hesaplamaktadır. Halbuki 3,148 gramlık dirhem esas alındığında 1246,6 – 1259,259 gram aralığı elde edilir. Nitekim Mısır Hidivi Mehmed Tefvîk Paşa'nın 28 Nisan 1891 tarihinde kanunlaştırdığı metrik sistemde eski Mısır okkasının karşılığı 1248 gr. olarak belirtilmiştir (*Système des mesures*, s. 20).

John Gordon Lorimer, Ahvaz'da hokkanın 2,87 İngiliz libresine ($\approx 1301,81$ gr.), okıyyenin de onun 1,5 katına veya 4,3 libreye (≈ 1951 gr.) tekabül ettiğini bildirir (*Delilü'l-Halic*, I, 175). Dihhudâ da bu hokkanın 280 miskale (≈ 1300 gr.) denk geldiğini belirtmektedir (*Luğatnâme*, VI, 8035). 23 Şaban 1239 (23 Nisan 1824) tarihinde Necef hokkası 640 kuyumcu miskaline eşdeğerdi (M. Hasan en-Neceff, XV, 210); bu ise 2,97 kiloluk Tebriz mennini çağrıştırmaktadır. Ayrıca Lorimer'in verdiği bilgilerden şu eşitlikler elde edilmektedir: 1 Bağdat okkası = 8 İngiliz libresi + 12 ounce + 8 dram ($\approx 3983,1$ gr.); 1 İstanbul hokkası = 2 İngiliz libresi + 12 ounce + 12 dram ($\approx 1268,64$ gr.), 1 Basra hokkası = 2 İngiliz